

Arja Helin-Salmivaara, Virpi Kultanen, Emmi Lautamatti, Tuula Palsio, Marjo Pasanen, Anni Peura, Arja Sipinen, Susanna Satuli-Autere, Nina Tusa, Tiina Vuorio

Erikoislääkärikoulutuksen uudistus: Osaamisen arviointi yleislääketieteessä kuuden vuoden koulutusohjelmassa

Erikoislääkärikoulutuksen uudistuksen myötä työssä tapahtuvan osaamisen arvioinnin merkitys kasvaa. Referoimme tässä katsauksessa tuoretta ohjetta, joka sisältää runsaasti vinkkejä osaamisen arviointiin, ohjaus- ja koulutustilanteiden suunnitteluun sekä ratkaisuja käytännön pulmiin.

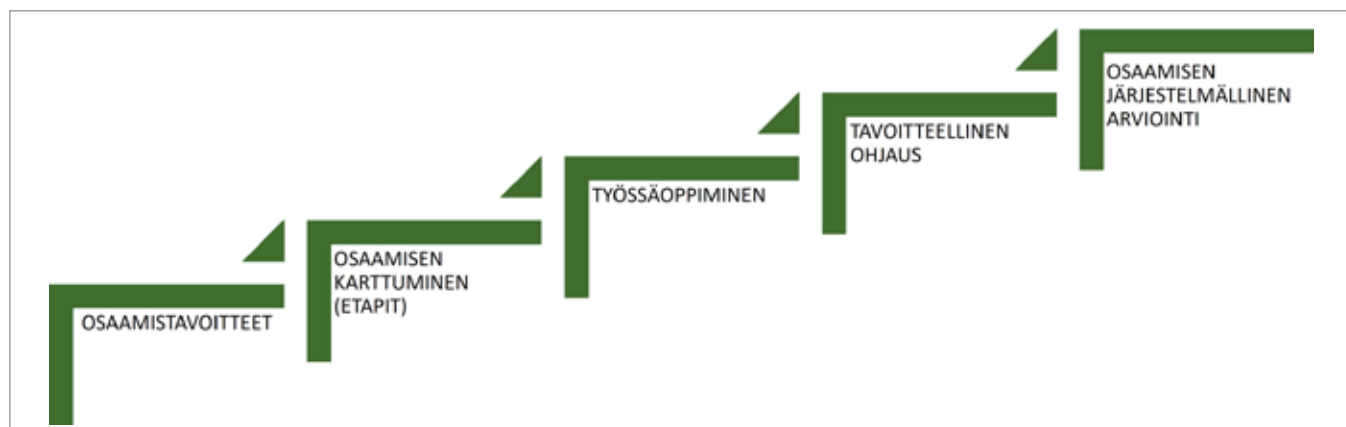
Yleislääketieteen erikoislääkärikoulutusta uudistetaan tämän vuosikymmenen aikana osaamisperustaiseksi (1,2). Potilasturvallisuuden varmistaminen on suurin yksittäinen uudistukseen vaikuttanut tekijä (3–6). Osaamisperustaisen koulutuksen lähtökohtana on koulutuksen suorittaneen lääkärin osaamisen varmistaminen arjessa: koulutuksen sisältö ja rakenne laaditaan sovitujen osaamistavoitteiden saavuttamiseksi (kuva 1). Osaamistavoitteiden asteittainen saavuttaminen kuvataan, jotta erikoistuvat ja heidän kouluttajansa tietäisivät, millaista osaamista erikoistuvalla odotetaan koulutuksen edetessä. Yleislääketieteessä asteittaiset osaamistavoitteet kuvataan

Yleislääketieteeseen erikoistuvan etapeissa. Työssäoppiminen suunnitellaan kunkin erikoistuvan osaamistarpeiden perusteella, ja ohjauksella tuetaan työssäoppimista. Olennainen muutos yleislääketieteen erikoislääkärikoulutuksessa on kuitenkin se, että osaamista, eli työssä toimimista, tullaan arvioimaan aikaisempaa järjestelmällisemmin. Arviointiohjelmassa tullaan myös määrittelemään kriteerit, joiden perusteella tehdään päätöksiä koulutuksen etenemisestä ja sen suorittamisesta.

Osaamisperustaisen koulutuksen elementtejä (kuva 1) on työstetty yleislääketieteessä valtakunnallisessa yhteistyössä vuodesta 2017. Tähän koulutuksen kehittäjän GPSuomi 2030 -verkostoon

kuuluu asiantuntijoita kaikista erikoislääkärikoulutusta järjestävistä yliopistoista ja aikaisempien yliopistosairaanhoidopiirien perusterveydenhuollon yksiköistä, nykyisten YTA-hyvinvointialueiden vastaavista organisaatioista. Verkosto koontuu edelleen noin kerran kuukaudessa etäkoukuihin, ja muutaman kerran vuodessa pidetään työpajoja lähitapaamisina. Näissä pajoissa ovat myös erikoisalan vastuuprofessorit mukana. Pandemian aikana pajatkin pidettiin verkossa.

Yhteistyö aloitettiin erikoislääkärikoulutuksen osaamistavoitteiden päivittämisellä vuonna 2018. Sen jälkeen uudistimme osaamisen arvioinnissa käytettäviä työvälineitä (Potilastapauskeskustelu, Vastaanoton havainnointi ja Yhteis-

Kuva 1. Osaamisperustaisen koulutuksen elementit

työtaidot) ja laadimme niiden käyttöohjeet. Lisäksi teimme alusta alkaen uuden lomakkeen potilaspalautteiden keräämiseen (Potilaspalautelomake). Järjestelmällisen arviointiohjelman työstäminen alkoi syksyllä 2020 ja jatkuu edelleen. Yleislääketieteeseen erikoistuvan etap-
pien ensimmäinen versio valmistui 2021,

ja Koulutusjakson suunnitelma -lomake, joka toimii seurantakeskustelun runkona ja jakson koulutustodistuksena, valmistui 2022.

Osaamisen arviointi yleislääketieteessä kuuden vuoden koulutusohjelmassa -ohje tukee yleislääketieteeseen erikoistuvan työssä oppimista. Sitä täyden-

netään myöhemmin väli- ja päättöarvioinnilla, joiden perusteella voidaan tehdä päätöksiä erikoistumisen etenemisestä ja erikoislääkäriksi valmistumisesta. Ohjeen keskeinen sisältö julkaistiin kuviona erikoislääkärikoulutuksen Osaamisen arviointi -oppaassa www.laaketieteelliset.fi-verkkosivuilla elokuussa 2022 (7). Kuvion seuraava versio ohjeen osana on julkaistu edellä mainitulla verkkosivulla kohdassa EL-KOULUTUS > Lomakkeet. Olemme nostaneet tähän katsaukseen ohjeen keskeisiä elementtejä. Katsaus ei kuitenkaan korvaa ohjetta, vaan suosittelemme, että erityisesti erikoistuvat ja kouluttajat paneutuisivat varsinaiseen ohjeeseen osa-alue kerrallaan.

Kouluttajan tärkein tehtävä ohjauskeskusteluissa on "ajatteluttaa" erikoistuvaa.

Taulukko 1. Vuorovaikutustaitojen osaamisalueen yhden tavoitteen "Osaan muodostaa ja ylläpitää luottamuksellisia, pitkäaikaisia ja potilasta kunnioittavia hoitosuhteita" neljä etappia (Alkuvaiheen erikoistuva, Edistynyt erikoistuva, Erikoislääkäri ja Erityinen osaaminen) kriteereineen.

OSAAMISALUE	ETAPPI	ETAPPI	ETAPPI	ETAPPI
VUOROVAIKUTUSTAITOT	Alkuvaiheen erikoistuva	Edistynyt erikoistuva	Erikoislääkäri	Erityinen osaaminen
OSAAMISTAVOITE	ETAPPIEN KRITEREITÄ			
Osaan muodostaa ja ylläpitää luottamuksellisia, pitkäaikaisia ja potilasta kunnioittavia hoitosuhteita	Kuuntelen ja keskustelen potilaan kanssa selvittäen hänen ajatuksensa, huolensa ja odotuksensa	Tunnistan hoitosuhteeseen liittyviä ilmiöitä ja tunteita ja ymmärrän hoidosuhteen ja hoidonjatkuvuuden merkityksen.	Huolehdin hoidonjatkuvuuden tarkoituksellaisesta toteutumisesta ja ylläpidän myös vaikeaksi kokemiani potilassuhteita.	Kehitän työyhteisössäni toimintamalleja, jotka mahdollistavat pitkien ja potilaslähtöisten hoitosuhteiden ylläpitämistä.

Osaamistavoitteet ja niiden etapit

Osaamistavoitteet (33 kpl) on ryhmitelty opinto-oppaassa seitsemälle osaamisalueelle CanMEDS-viitekehysten mukaisesti (8). Osaamistavoitteissa kuvataan osaamista, joka lääkäriä tulisi olla erikoistumiskoulutuksen jälkeen. Kukaan ei kuitenkaan ole seppä syntyessään, vaan osaaminen karttuu pikkujiljaa. Osaami-

Kuva 2. Osaamisen arvioinnin malli yleislääketieteessä.

sen karttumista viitoitetaan etapeilla. Jokaisella osaamistavoitteella on 4-tasoiset etapit. Taulukossa 1 on esitetty Vuoro-vaikutustaitojen osaamisalueeseen sisältyvän yhden osaamistavoitteen etapit.

Etappeja käytetään koko erikoislääkärikoulutuksen ajan säännöllisesti sekä erikoistuvan itsearvioinnissa että ohjauskeskusteluissa. Erikoistuvan kehitystarpeet määrittävät kulloinkin itsearviointiin otettavat osaamistavoitteet tai -alueen. Suosittelemme, että kerrallaan käsitellään yhtä osaamisaluetta tai muutamaa osaamistavoitetta siten, että kaikki osaamisalueet tulevat erikoistumisen aikana läpikäytyiksi. Etappeja voi käyttää itsearvioinnissa ja ohjauskeskusteluissa myös vertaisten eli erikoistuvien kesken.

Ohjaus on erikoistuvaa varten

Työssä ja työstä oppiminen ovat osaamisperustaisessa koulutuksessa keskeisiä, ja niitä tuetaan ohjauksella. Ohjauksella tarkoitamme ohjattavan ammatillisen kehittymisen suunnitelmallista, tavoitteellista ja henkilökohtaista tukemista. Ohjaukseen sisältyvät myös työssä tapahtuva osaamisen havainnointi eri menetelmin

ja havaintojen merkityksen pohtiminen. Havaintojen merkityksen ymmärtämisen kautta osaamista voidaan arvioida ja käydä yhdessä palautekeskusteluja. Osaamisen arvioinnin avulla erikoistuva ja kouluttaja saavat monipuolisen ja laaja-alaisen kuvan erikoistuvan osaamisesta.

Jokaiselle erikoistuvalla nimetään henkilökohtainen erikoislääkärikouluttaja. Erikoistuvan ja hänen kouluttajansa välinen ohjaussuhde on verrannollinen potilas-lääkärisuhteeseen. Ohjaussuhteen jatkuvuus helpottaa erikoistuvan edistymisen arviointia ja koulutus suunnitelman tekemistä seurantakeskusteluissa. Pitkäkestoisessa ja luottamuksellisessa suhteessa vaikeidenkin asioiden (esim. virheet) ja rakentavan palautteen käsitteleminen on helpompaa kuin satunnaisen ohjaajan kanssa.

Erikoistuva ja häntä ohjaava erikoislääkärikouluttaja yhdessä vastaavat ohjauksen toteutumisesta ja osaamisen arvioinnin monipuolisuudesta ohjeen mukaisesti. Ohjaustunnit luodaan erikoistuvan ja erikoislääkärikouluttajan työllistämälle etukäteen säännöllisenä osana työtä, ja sovitusta ajoista pidetään kiinni.

Ohjaus suositellaan toteuttamaan lä-

hityönä – etäohjauksena vain poikkeus tilanteissa. Lyhyet ja tiheästi toistuvat ohjaustilanteet ovat hyödyllisempiä kuin pitkät ja harvoin toteutuvat.

Vähintään puolet erikoistuvan ohjauksesta tulee olla yksilöohjausta, mutta erikoistuvien pienryhmässä tapahtuville vertaiskeskusteluille ja jopa vertaisarvioinnille kannattaa varata aikaa.

Ohje sisältää runsaasti vinkkejä ohjauksen ja opiskelun suunnitteluun sekä arviointiin.

Osaamisen järjestelmällinen arviointi

Arvioinnin tavoitteena on tunnistaa, missä vaiheessa erikoistumisen polku erikoistuva lääkäri on suhteessa erikoislääkärikoulutuksen osaamistavoitteisiin, ja tukea hänen osaamisensa karttumista.

Osaamisella tarkoitamme tiedoista, taidoista ja asenteista koostuvaa kykyä suoriutua terveydenhuollon tehtävistä tietyssä toimintaympäristössä. Siltä osin kuin osaaminen on havainnoitavissa myös osaamisen laatu on mitattavissa ja merkitys ymmärrettävissä.

Osaamisen arvioinnissa noudatetaan Osaamisen arviointi yleislääketieteessä -mallia (kuva 2).

Erikoistuvan osaamista arvioidaan jokaisella CanMEDS:n seitsemästä osaamisalueesta kunkin 12 koulutuskuukauden aikana käyttämällä erilaisia havainnoinnin työvälineitä (taulukko 2). Työvälineitä voidaan käyttää myös pienissä osissa. Erikoistuva käyttää itsearvioinnin työvälineitä (sininen kehä) itsenäisesti ja kouluttajan kanssa. Yleislääketieteeseen erikoistuvan etappeja käytetään jatkuvan itsearvioinnin välineenä. Havainnoinnin työvälineitä (violetti kehä) käytetään havaintojen tekemiseen, itsearviointiin ja opiskelun suunnitteluun. Määrät kuvaavat 12 koulutuskuukauden – ei kalenterikuukauden – aikana tehtäviä havainnointitietoja.

Koulutusjakson suunnitelmaa käytetään kuuden kuukauden jaksoissa koulutusjakson tavoitteiden konkretisoinnissa sekä arvioitaessa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Samassa yhteydessä päivitetään henkilökohtaista koulutus-

Taulukko 2. Ohjauksessa, havaintojen kokoamisessa ja itsearvioinnissa käytettäviä työvälineitä.

Työväline	Työvälineen kuvaus ja käyttö
ELSA-palvelu	Yliopistojen omistama erikoislääkärikoulutuksen seuranta- ja arviointipalvelu.
Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS)	Yleislääketieteen erikoistumiskoulutuksen opinto-oikeutta hakiessaan erikoistuja laatii verkkokursilla suunnitelman, jota päivitetään erikoistumisen aikana. Käytetään ohjauksen apuvälineenä tukemaan erikoistujan aktiivista otetta omaan oppimiseensa ja osaamisen kartuttamiseen.
Koulutusjakson suunnitelma	Koulutusjakson suunnitelma -lomake toimii kuuden koulutuskuukauden välein pidettävän seurantakeskustelun runkona ja täytetty lomake jakson koulutustodistuksena.
Potilaspalautte	Vastaanoton jälkeen täytettävä lomake, jolla potilaat antavat palautetta erikoistujan toiminnasta.
Potilastapauskeskustelu	Lomakkeen avulla käsitellään erikoistujan tekemiä sairauskerptomusmerkintöjä ja päätösten taustalla ollutta ajattelua. Sopii myös vertaisten kesken käytettäväksi.
Yhteistyötaidot	Lomake erikoistujan yhteistyötaitojen arviointiin työyhteisössä ja vastaava lomake itsearviointiin.
Yleislääketieteeseen erikoistuvan etapit	Kullakin 33 osaamistavoitteella on omat etappinsa eli välitavoitteensa. Etapeissa kuvataan 4-portaisella asteikolla osaamisen karttumista kunkin osaamistavoitteen suhteen. Itsearvioinnissa käytettävä työväline.
Vastaanoton havainnointi	Erikoistujan lähi- tai etävastaanoton havainnoinnissa käytettävä lomake.

Kuva 3. Käsite erikoistuvan osaamisesta selkenee, kun havaintoja hänen työskentelystään kootaan erilaisissa tilanteissa tai toimipisteissä, eri ajan-kohtina, useiden eri henkilöiden tekemänä ja erilaisilla työvälineillä.

suunnitelmaa (HOPS) ELSA:aan. Täytetty koulutusjakson suunnitelma toimii kyseisen jakson koulutustodistuksena.

ELSA-palvelu

ELSA on erikoistumiskoulutuksen seuranta- ja arviointipalvelu, jonne erikoistuva lääkäri kerää erikoistumiseen liittyvät dokumentaatiot niin koulutusjaksois-

automaattisesti samannimisiä työvälineitä kuin yleislääketieteessä käytetään. Palvelun tarjoamien työvälineiden sijasta yleislääketieteessä käytetään erikoisalan omia, perusterveydenhuollon toimintaympäristöön laadittuja työvälineitä, jotka sisältävät myös perusteelliset käyttöohjeet. Yleislääketieteen työvälineet löytyvät verkosta (<https://urly.fi/31iF>).

ELSA:n avulla erikoistumiseen liit-

jatkokoulutus/). Yleislääketieteen erikoislääkäriksi on mahdollista valmistua vain ELSA:n kautta 1.8.2023 alkaen.

Mitä seuraavaksi?

Säädösten ja opinto-oppaan mukaan erikoislääkärikoulutuksen vähimmäispituus täysipäiväisenä ohjattuna opiskeluna on viisi vuotta. Yleislääketieteen koulutusohjelman osaamistavoitteiden saavuttaminen vaatii kuitenkin erikoistuvalla lääkäriltä vähintään kuusi vuotta, kunnes erikoisalalla on otettu käyttöön työssä suoriutumista koskeva osaamisen arviointi (2). Arviointiohjelmaan tullaan jatkossa sisällyttämään elementtejä, joiden perusteella voidaan saada kokonaiskuva erikoistuvan osaamisesta (kuva 3) sekä tehdä päätöksiä osaamiseen perustuvasta koulutuksen etenemisestä ja suorittamisesta. Yhteenvetona voimme sanoa, että osaamisperustaisessa yleislääketieteen erikoislääkärikoulutuksessa tullaan arvioimaan, onko erikoistuvan osaaminen riittävällä tasolla.

Suosittellemme, että Osaamisen arviointi yleislääketieteessä kuuden vuoden koulutusohjelmassa -ohjetta sovelletaan kaikille erikoistuville 1.8.2023 alkaen.

ta ja saadusta koulutuksesta kuin arvioinnit osaamisen karttumisesta. Arvioinnit sisältävät sekä itsearviointit että koulutajilta saadut arvioinnit. Erikoistuvalla on vastuu häntä koskevien dokumenttien tallentamisesta.

ELSA-palvelu tarjoaa arviointiin

tyvät sopimukset ja erilaiset hyväksynnat muuttuvat paperiversioista sähköisiksi. Palvelu on otettu käyttöön syksyllä 2022, ja siinä on vielä useita kehitettäviä ominaisuuksia. Tämän vuoksi tuoreimmat käyttöohjeet kannattaa lukea verkosta (www.laaketieteelliset.fi/ammattillinen-

Verkossa:

ELSA-palveluun kirjautuminen: <https://elsapalvelu.fi/kirjautuminen>

Opinto-oppaat:

<https://www.laaketieteelliset.fi/ammattillinen-jatkokoulutus/el-koulutus/>

Yleislääketieteen erikoislääkärikoulutuksessa osaamisen arvioinnissa käytettävät työvälineet ja Osaamisen arviointi yleislääketieteessä -ohje:

<https://urly.fi/31iF>

Anna palautetta Osaamisen arviointi yleislääketieteessä kuuden vuoden koulutusohjelmassa -ohjeesta!

Suosittellemme, että Osaamisen arviointi yleislääketieteessä kuuden vuoden koulutusohjelmassa -ohjetta sovellettaisiin kaikille erikoistuville 1.8.2023 alkaen.

Arja Helin-Salmivaara

Koulutusylilääkäri, Helsingin yliopisto ja HUS-yhtymä, perusterveydenhuollon yksikkö

Virpi Kultanen

Suunnittelija (pedagogi), Varsinais-Suomen hyvinvointialue, yliopistollinen sote-keskus, yleislääketieteen jatkokoulustiimi

Emmi Lautamatti

Yleislääketieteen koulutuslääkäri, apulaisyliääkäri; Tampereen yliopisto ja Jatkuvan kehittämisen vastuuyksikkö, Integraation vastuualue, Pirkanmaan hyvinvointialue.

Tuula Palsio

Asiantuntijalääkäri Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, perusterveydenhuollon yksikkö

Marjo Pasanen

Yleislääketieteen erikoislääkärikoulutuksen koordinaattori Oulun yliopisto

Anni Peura

Koulutusylilääkäri HUS-yhtymä, perusterveydenhuollon yksikkö

Arja Sipinen

Koulutusvastuulääkäri Itä-Suomen yliopisto ja Keski-Suomen hyvinvointialue

Susanna Satuli-Autere

Koulutusylilääkäri HUS-yhtymä, perusterveydenhuollon yksikkö

Nina Tusa

Koulutusylilääkäri Pohjois-Savon hyvinvointialue, YTA-keskus

Tiina Vuorio

Apulaisyliääkäri Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri, perusterveydenhuollon yksikkö

Muut GPSuomi-verkoston jäsenet vuosina 2020–2022: Ilkka Aahos, Helsingin yliopisto; Tanja Eriksson, Vaasan sairaanhoitopiiri; Oili Junttila, Jaana Hasiwar ja Anna Hynynen, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri; Sirkka Keinänen-Kiukaanniemi, Oulun yliopisto, Marja-Liisa Kinunen, Jyrki Kyynäräinen ja Pekka Mäntyselkä, Itä-Suomen yliopisto; Tuomas Koskela, Tampereen yliopisto; Merja Laine, Helsingin yliopisto ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri; Marianne Riekkö, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri; Päivi Saukkosalmi, Tampereen yliopisto; Tellervo Seppälä, Turun yliopisto; Lena Thorn, Helsingin yliopisto, Markku Timonen, Oulun yliopisto; Merja Toivonen, Tampereen yliopisto; Sari Torkkeli, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri; Johanna Silventoinen, Helsingin yliopisto; Veera Veromaa, Turun yliopisto.

Kirjallisuus

- 1 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus 56/2015. (luettu 5.2.2023) <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150056> ja edellisen muutosasetus 55/2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200055>
- 2 Erikoislääkärikoulutus. Opinto-opas 2020-. (luettu 5.2.2023) <https://www.laaketieteelliset.fi/ammattillinen-jatkokoulutus/el-koulutus/>
- 3 McGaghie WC, Sajid AW, Miller GE, ym.. Competency-based curriculum development in medical education. World Health Organization 1978. (luettu 5.2.2023) <https://apps.who.int/iris/handle/10665/39703>
- 4 Carraccio CL, Englander R. From Flexner to competencies: reflections on a decade and the journey ahead. Acad Med 2013;88(8):1067–73.
- 5 Van Melle E, Frank JR, Holmboe ES, ym.; International Competency-based Medical Education Collaborators. A core components framework for evaluating implementation of competency-based medical education programs. Acad Med 2019;94(7):1002–9.
- 6 WHO. Global Competency and Outcomes Framework for Universal Health Coverage. 2022. (luettu 5.2.2023) <https://www.who.int/publications/item/9789240034662>
- 7 Erikoislääkärikoulutus. Osaamisen arviointi-opas. (luettu 5.2.2023) <https://www.laaketieteelliset.fi/ammattillinen-jatkokoulutus/opinto-opaat#erikoislaakarikoulutus-1>
- 8 Royal College of Physicians and Surgeons of Canada. CanMEDS framework. (luettu 5.2.2023) <https://www.royalcollege.ca/rcsite/canmeds/canmeds-framework-e>